

Wapenkunde

Algemeen

Het familiewapen bestaat altijd uit tenminste een schild. Het schild is van oudsher het "ding" waarmee iemand zich beschermt tegen aanvallers en hun wapens (vergelijk de ME).

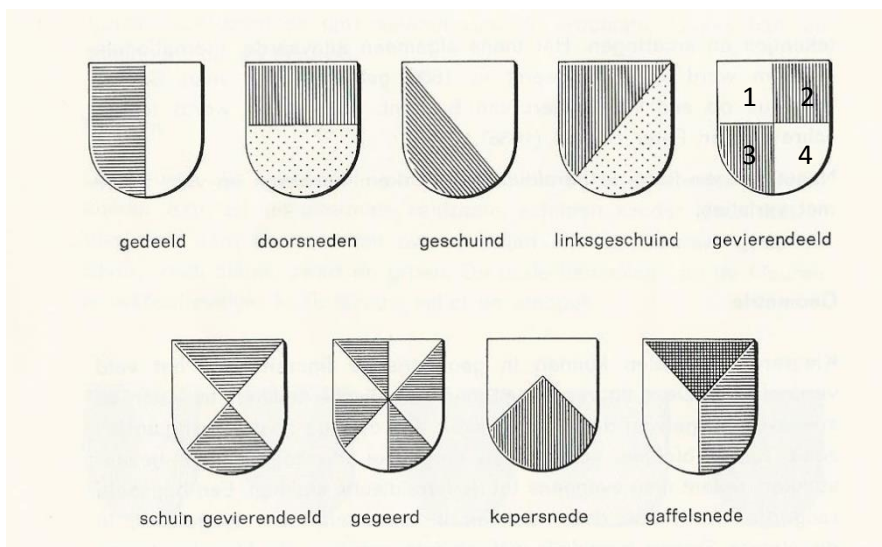
Ridders versierden hun schild soms met symbolen: soms één, soms meerdere.

Bij meerdere symbolen werd het schild gedeeld in vakken van boven naar beneden.

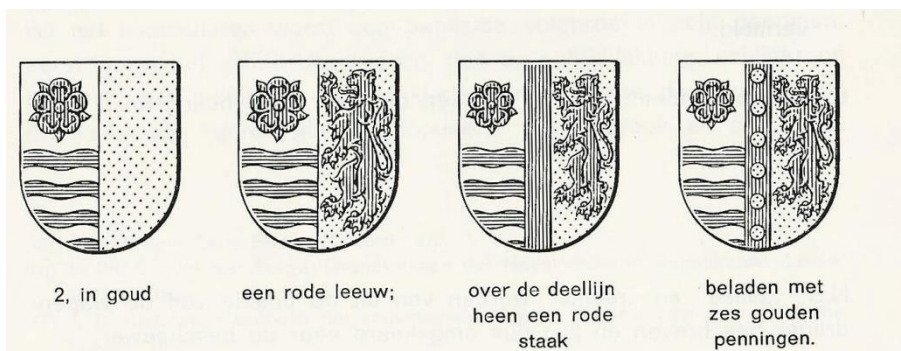
Die vakken werden soms doorsneden van links naar rechts.

Niet altijd recht, ook wel schuin. Een paar voorbeelden uit "familiewapens, oud en nieuw"

Door drs j.a. de boo

De vakken worden voorzien van symbolen. Weer enkele voorbeelden:

Bij het benoemen van de indeling gaat met altijd uit van de positie van de drager van het schild.

Dat betekent dat rechts voor de lezer, links is voor de ridder. Bij een gevierendeeld schild is:

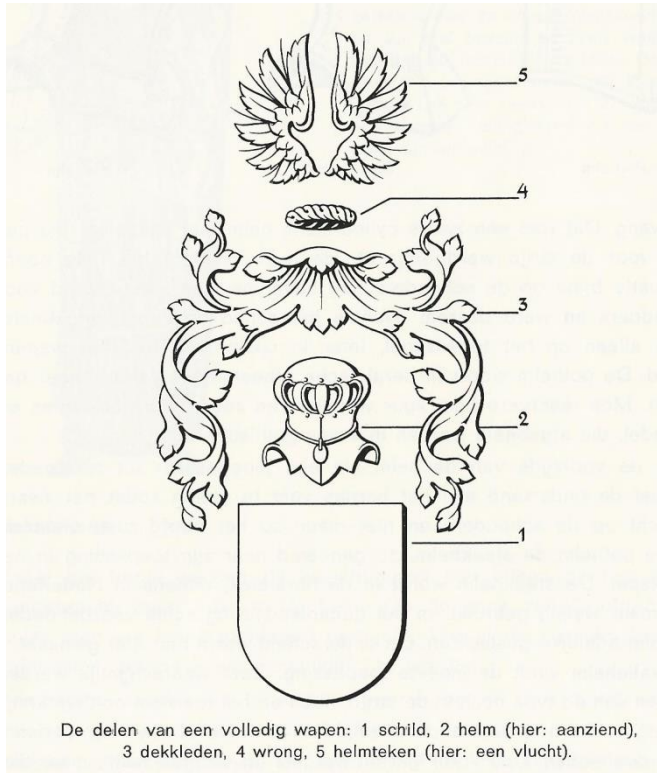
positie 1 - rechtsboven

positie 2 - linksboven

positie 3 - rechtsonder

positie 4 - linksonder

Slechts een schild komt het aanzien niet ten goede, dus men versierde het schild met één of meer helmen met helmtekens en dekkleden. Bij adellijke families kwam werd het schild voorzien van een kroon.

De delen van een volledig wapen: 1 schild, 2 helm (hier: aanzierend), 3 dekkleden, 4 wron, 5 helmteken (hier: een vlucht).

De helm kan verschillende vormen hebben, zoals: een pothelm, steekhelm of een traliehelm. Soms recht naar voren gekeerd (aanzierend) soms van opzij gezien.

Ripperda's.

De verschillenden leden van het geslacht Ripperda voerden hetzelfde schild. Helm, helmtekens, kleur en materiaal paste men naar eigen inzicht aan.

Hiernaast een voorbeeld.

Het schild toont altijd ruiter met opgeheven zwaard op een steigerend paard.

Boven het schild een traliehelm (aanzierend),

De dekkleden (struisveren) zijn in goud en zwart uitgevoerd.

Als helmteken is hier een getongde draak op een kroonvormige wron.

De heraldiek kent veel specifieke begrippen, enz. Hieronder volgt een opsomming.

Aanstotend: Delen van stukken, die elkaar net raken.

Aanziend: een figuur, die de toeschouwer aankijkt.

Alliantiewapens: Twee naast elkaar geplaatste, verbonden wapens. Geven de echtverbinding weer.

Ankerkruis: Een kruis met een voet in de vorm van een anker

Antieke kroon: hoofdband, bezet met drie driehoekige tanden.

Arcering: op het vlak van het wapen aangebrachte versiering van streepjes of puntjes.

Aureool: Ovalen stralenkrans om het hele lichaam van Christus en Maria.

Banderol: ruitersvaantje aan een lans of een opgerolde band met een tekst.

Banier, vaan of vaandel: vlag aan een stok.

Beukeblad: Ovale blad met gelobte rand. Dit is een rand met holle uitstulpingen.

Bliksemschicht: attribuut van een adelaar als zinnebeeld van de vader van Jupiter, Zeus.

Bok: komt in alle standen voor: springend, staand, alleen een kop e.d.

Doorsneden: Op diverse manieren verdeelde vlakken op een wapen door horizontale scheidingen.

Draak: Gevleugeld monster.

Droogscheerdersschaar: Speciale herdersschaar.

Dubbelstaartig: Verdubbeling van een staart bv. bij leeuw of adelaar.

Dwarsbalk: een dwars geplaatste balk over het wapenvlak.

Eenhoorn: Een bok met midden op zijn kop een grote, spitse rechte hoorn.

Fleur-de-lis: Gestileerde iris, ook wel Franse lelie genoemd.

Gaffel: Wapenvlak gedeeld in drie delen: $\surd$, in de punt een naar beneden gerichte verticale breuk.

Garenspoel: klossen, die werden gebruikt bij het weven van stoffen.

Gekapt: Een figuur, die loopt uit de hoeken van het schildveld naar het midden van de bovenkant.

Geknot: bv. van poten, die ingekort zijn.

Gekroond: personen of dieren, die afgebeeld met een kroon op het hoofd of de kop.

Geschaakt: afwisselende vierkante vakken in verschillende kleuren.

Getongd: Bij sommige wapendieren heeft de tong een andere kleur, bv. bij een draak.

Getopt: Een figuur geplaatst boven op een wapen.

Getralied: De normale vorm van vlechtwerk.

Geveerd: Veren aan de onderkant van een pijl in een andere kleur. Rijen veertjes in een ruitvorm.

Gevest: Handgreep van een zwaard of degen.

Griffioen: Een fabeldier, waarvan het bovenlijf lijkt op een adelaar met spitse oren en het onderlijf van een leeuw.

Hamel: Drie verkorte dwarsbalken.

Harpij: Een fabeldier, dat bestaat uit het onderlijf van een adelaar en het bovenlijf van een vrouw, met vleugels in plaats van armen.

Hartschild: Een apart schild, geplaatst in het midden van het wapenschild.

Helmteken: Deel boven op een wapenschild in de vorm van een helm.

Hertegewei: Hertshoorns zijn vooral in Duitsland zeer geliefd als helmteken.

Hexagram: Twee over elkaar geslagen driehoeken, waarvan de ene omgekeerd is. Ook wel Salomons- zegel of Davidsster genoemd.

Hulstblad: Langwerpig blad met getande bladrand.

Jachthoorn: Wapenfiguur in de vorm van een hoorn met een snoer.

Kanteel: Dakrand met verhogingen, waarvan de breedte even groot is als de tussenliggende ruimte.

Karbonkel: Een figuur, die bestaat uit acht straalsgewijs geplaatste lelietakken.

Keper: Een wapenveld verdeeld in drie delen door een omgekeerde V, vaak in afwijkende kleur van de delen.

Klaroen: Trompetvormige muziekinstrument.

Klaverblad: Meestal drie hartvormige blaadjes aan een in het midden zittende centrale steel. Ook wel klaverdrie genoemd. Soms ook losse blaadjes.

Kleestengel: Duitse benaming voor een halfcirkelvormige gouden streep en aan beide zijden eindigend met een klaverblad.

Klimmend: De normale houding van een leeuw en andere viervoeters.

Kromstaf: Waardigheidsteken van abt of bisschop, ontleend aan een herdersstaf.

Kruis: Christelijk kruis: De dwarsbalk iets boven het midden geplaatst, eventueel met lichaam van Christus.
 Andreaskruis: X.vormig kruis.
 Patriarchaal/Lothangs kruis: Kruis met twee dwars balken boven elkaar geplaatst, de bovenste korter als de onderste.
 Maltezer kruis: Vier driehoeken met de punten elkaar rakend in het midden en aan de buitenzijde een zwaluwstaartvormige zijde.
 Toulouser kruis: Kruis met gelijke zijden, en de zijden zijn aan het eind driehoekig en aan elke punt een druppel. Ook Hugenotenkruis bestaat uit zo'n kruis met een duif er onderaan.

St. Antoniskruis: Een krukvormig kruis met licht uitgeholde zijden van de dwarsbalk

Kwartierstaat: In gevierendeeld wapenschild met de wapens van ouders en grootouders.

Ook is het de naam voor een lijst van afstamming binnen een familie.

Lindeblad: een aan den onderzijde rond en naar boven in een punt uitlopend blad.

Meermin of meerman: Vrouwen- of mannen bovenlichaam met vissenstaart.

Mercuriushoed en staf: hoed met vleugels en een scepter, waarom heen twee slangen kronkelen met aan de bovenzijde vleugels. Attributen van Mercurius of Hermus.

Moriaan: negerfiguur

Nimbus: Wolk of stralenkrans om het hoofd van Christus, Maria en andere heiligen.

Nodus: Onderdeel van een beker met deksel

Noestige boomtak: Gesnoeide boomtak

Omgewend dier: Een dier met de kop naar de staart gericht.

Omziend: Dieren, in het bijzonder schildhouders, die de kop omdraaien.

Opvliegend: Vogels, die de vleugels ontplooien om op te stijgen.

Overtopt: Boven de figuur zweeft een ander stuk.

Pegasus: Een fabeldier, dat het zinnebeeld van de dichtkunst is.

Pelikaan: Vogel, die zijn jongen voedt met zijn eigen bloed. Ook vaak zo afgebeeld.

Rijksappel: Bol met een kruis er boven op. Symbool voor de heerschappij van Christus over de wereld.

Schoorsteenhaak: Een haak, die onder in de schoorsteen hing, boven een open vuur om een pan aan te hangen.

Schuinrechts: Lopend van de rechter bovenhoek naar de linker benedenhoek, bv. van een balk.

Schuinlinks is dus net anders om.

Stierenhoorn: wordt ook wel tromp genoemd.

Terras: Een verhoging in het wapenveld, waar een stuk opstaat

Tweekoppig: Een dier, eigenlijk altijd een adelaar met twee koppen.

Uitgetogen: boven de schouder uitstekend

Uitkomend: Een figuur, die uit een ander stuk oprijst.

Vederbos: een uit veren samengestelde bos, die als helmteken op de helm van een wapen.

Vis: Afgebeeld in de vorm van een soort, of een neutrale vorm.

Vissestaart: Het lichaamsdeel van een levend wezen, dat een vissenstaart voorstelt, in plaats van het normale onderlichaam, bv. zeemeermin, zee-eenhoorns e.d.

Vizier: Een schuif voor in de helm, die de ogen bedekt.

Vlucht: Twee naar elkaar toegewende vleugels, veel gebruikt als helmteken.

Vijfblad: Een figuur in de vorm van een heraldische (wapenkundige) roos met vijf blaadjes

Wassende maan: Maanschijf met de punten naar links gekeerd.

Waterblad of plompeblad: Een blad in de vorm van een waterlelieblad. Symbool voor de Friezen.

Weerhaak: en haak met een spits zijstuk.

Wildeman: Man met knots.

Deze termen zijn overgenomen uit het boek Heraldiek, bronnen symbolen en betekenis van Ottfried Neubecker en Groninger Gedenkwaardigheden van A. Pathuis.